

Рад за примљен: 04.05.2022. године
Рад прихваћен: 25.05. 2022. године

ПРАКСА СУДОВА БАЊАЛУЧКЕ РЕГИЈЕ ЗА ПОЈЕДИНА КРИВИЧНА ДЈЕЛА ПРОТИВ ПОЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА СА ОСВРТОМ НА ПРИРОДУ ОДНОСА ИЗВРШИЛАЦ – ЖРТВА

Горан Гуска, МА¹

Апстракт: Кривична дјела против полног интегритета у савременом друштву изазивају велику пажњу и истовремено осуду јавности, прије свега јер су жртве ових кривичних дјела најчешће осјетљиве категорије друштва: жене, дјеца, старије особе, особе са посебним потребама, односно особе у положају зависности или подрђености у односу на друге, а посљедице трају дуго и трпе их како жртве тако и њихове породице. Овај рад се, једним дијелом, бави анализом заступљености појединих кривичних дјела против полног интегритета и то оних која се врше ради задовољења полне страсти, односно, у другом дијелу, природом односа извршиоца и жртве ових кривичних дјела, кроз анализу пресуда, односно судску праксу судова бањалучке регије која представља дио емиријског истраживања израде докторске дисертације аутора.

Кључне ријечи: кривично дјело, недозвољене полне радње, жртва, извршилац.

УВОД

Овај рад представља приказ једног дијела добијених резултата емиријског истраживања приликом израде докторске дисертације аутора под називом „Кривично дјело недозвољене полне радње“, завршног рада докторских студија на Правном факултету Универзитета у Новом Саду. Предмет емиријског истраживања докторске дисертације јесте анализа кривичног дјела недозвољене полне радње кроз праксу судова у Републици Српској. Како је до доношења Кривичног законика Републике Српске 2017.

¹ Министарство унутрашњих послова Републике Српске, goranguska@gmail.com

године био у примјени кривични закон који није прописивао ово кривично дјело као посебно, већ је оно било садржано у кривичним дјелима силовање из члана 193, обљуба над немоћним лицем из члана 194, полно насиље над дјететом из члана 195, обљуба злоупотребом положаја из члана 196, тако су она предмет истраживања (Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске број 49/03*). Позивајући се на Закон о слободи приступа информацијама (Закон о слободи приступа информацијама, *Службени гласник Републике Српске број 20/01*, чланови 4 и 11) упућен је захтјев свим основним и окружним судовима у Републици Српској за достављање свих правоснажних и првостепених пресуда за наведена кривична дјела донесених у периоду од 2008. до 2017. године, сматрајући да је овај узорак за истраживање довољан и адекватан за извођење закључака у складу са хипотезама дисертације. Такође, затражене су и пресуде за кривична дјела задовољавање полних страсти пред другим из члана 197, сматрајући да, иако наведена инкриминација није у директној вези са кривичним дјелом које је предмет дисертације, може употпунити истраживање, док остала кривична дјела из групе кривичних дјела против полног интегритета нису релевантна за истраживање. Од укупно 6 поступајућих окружних судова добијене су пресуде од 5 судова, а Окружни суд Бања Лука, поред три упита послата у периоду од скоро двије године није доставио податке, па је број достављених пресуда ових судова 30. Од укупно 18 основних судова у Републици Српској који су били поступајући судови у вријеме обраћања са захтјевом за достављање предметних пресуда, одговор није добијен од Основног суда у Добоју и Основног суда у Сокоцу, што чини 11,11% од броја основних судова у Републици Српској, а број пресуда основних судова је 101 за 103 кривична дјела. Укупан број пресуда које су прикупљене је 131 за 134 кривична дјела и сматрамо да је у квантитативном смислу овај узорак прихватљив за истраживање. Већина пресуда из узорка је анонимизована и степен анонимизације пресуда се разликује, али сматрамо да постоји довољан број података корисних за истраживање.

Предмет овог рада је приказ заступљености предметних кривичних дјела у пракси свих судова бањалучке регије кроз пресуде за десетогодишњи период, затим њихове структуре, анализирајући број и однос основних и квалификованих кривичних дјела, свршена и покушана кривична дјела, кривична дјела извршена у саучесништву, односно у стицају са другим кривичним дјелима. Такође, посебно је обрађена природа или однос жртва – учинилац, да се учини јасним податак у којој мјери се приликом извршења кривичног дјела они познају од раније, односно каква је природа њиховог познанства. Сматрамо да ће добијени резултати помоћи

у отклањању предрасуда код поимања шире друштвене јавности у вези са предметним кривичним дјелима.

АНАЛИЗА ПРЕСУДА СУДОВА БАЊАЛУЧКЕ РЕГИЈЕ

Организација, надлежност и функционисање свих судова у Републици Српској прописани су Законом о судовима Републике Српске Судска власт је према наведеном Закону подељена на судове опште надлежности (основни и окружни судови, као и Врховни суд) и судове посебне надлежности (привредни судови и Виши привредни суд). За подручје једне или више општина оснивају се основни судови, а за подручје два или више основних судова оснивају се окружни судови (Закон о судовима Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске број 37/2012, 14/2014 – одлука Уставног Суда, 44/2015, 39/2016- одлука Уставног Суда и 100/2017*).

За град Бању Луку и припадајуће општине надлежни су Окружни суд у Бањој Луци, Основни суд у Бањој Луци, Основни суд у Градишци, Основни суд у Котор Варошу, Основни суд у Прњавору и Основни суд у Мркоњић Граду. Укупан број пресуда за наведене судове је 41. Како смо већ навели, нисмо добили пресуде Окружног суда у Бањој Луци, док је Основни суд у Бањој Луци доставио 27 пресуда. Основни суд у Градишци доставио је 7 пресуда, Основни суд у Котор Варошу 5 пресуда, Основни суд у Прњавору двије, док је Основни суд из Мркоњић Града доставио обавјештење да нема тражених пресуда за наведени период. Што се тиче броја кривичних дјела за која смо тражили наведене пресуде судова, њих су 42, а различит је број пресуда и кривичних дјела зато што је у једној пресуди пресуђено за два кривична дјела.²

Табела број 1

Назив суда	Број пресуда	Број кривичних дјела
Окружни суд у Бањој Луци	пресуде нису достављене	пресуде нису достављене
Основни суд у Бањој Луци	27	28
Основни суд Градишци	7	7
Основни суд у Котор Варошу	5	5
Основни суд у Прњавору	2	2
Основни суд у Мркоњић Граду	0	0
Укупан број	41	42

У односу на укупан број обрађених пресуда, судови надлежни за регију града Бања Лука партиципирају са 31,3 % од укупног броја пресуда и очекивано би било да је овај проценат и нешто већи да су уврштене горе

² Пресуда Основног суда у Бањој Луци број 71 0 К 012 268 95 К од дана 22. 11. 2010. године.

наведене изостале пресуде. Број становника бањалучке регије у коју спадају град Бања Лука, Градишка, Кнежево, Котор Варош, Лакташи, Мркоњић Град, Прњавор, Србац и Челинац према попису становништва из 2013. године износи 373 521, док је укупан број становника у Републици Српској према том попису 1 170 342 становника, тако да је у бањалучкој регији 31,91% од укупног становништва Републике Српске (Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Српској 2013. године, Резултати пописа, градови, општине и насељена мјеста, *Републички завод за статистику*, Бања Лука, 2017. године, стр. 14–16).

Упоредивши ова два податка, може се закључити да је број предметних кривичних дјела према пресудама у односу на број становника већи у односу на остале регије, односно територије у надлежности осталих окружних судова Републике Српске.

СТРУКТУРА КРИВИЧНИХ ДЈЕЛА

Према врсти кривичних дјела, судови надлежни у граду Бања Лука су донијели пресуде за сљедећа кривична дјела: за силовање 14 пресуда од којих је 14 кривичних дјела у основном облику (став 1) и једно квалификовано кривично дјело из става 2. Од наведеног броја, донесено је 6 пресуда за кривично дјело силовање у покушају. У јединој пресуди која се односи на квалификовани облик ради се о саизвршилаштву, односно о кривичном дјелу извршеном од стране више (три) лица.³ Укупно је 6 пресуда које се односе на исти број кривичних дјела обљуба над немоћним лицем, од којих су 3 кривична дјела у основном облику а три у квалификованом облику, сва три из става 2. Једно од наведених кривичних дјела је у покушају. Кривичних дјела полно насиље над дјететом је укупно 14 у исто толико пресуда, и то 10 која су у основном облику и 4 која су у тежем облику, а сви су из става 2. Од наведеног броја једно кривично дјело из основног става је у покушају. Евидентирали смо једно кривично дјело обљуба злоупотребом положаја и то у његовом квалификованом облику, став 2. За кривично дјело задовољење полних страсти пред другим пресуђено је кроз 6 пресуда за исто толико кривичних дјела од којих су три у основном облику а остала три у квалификованом облику из става 2. Једно кривично дјело у тежем облику је пресуђено као дјело у покушају.

3 Пресуда Основног суда у Бањој Луци број 71 0 К 012 011 93 К од дана 30. 11. 2009. године.

Табела број 2

Назив кривичног дјела	Кривично дјело у основном облику став 1	Кривично дјело у квалифи-кованом облику став 2	Свршено кривично дјело	Кривично дјело у покушају	Саучесни-штво	Стицај	Број кривичних дјела	Број пресуда
Силовање, чл. 193	14	1	9	6	2	2	15	14
Обљуба над немоћним лицем, чл. 194	3	3	5	1	2	0	6	6
Полно насиље над дјететом, чл. 195	10	4	13	1	0	0	14	14
Обљуба злоупотребом положаја, чл. 196	0	1	1	0	1	1	1	1
Задовољење полних страсти пред другим, чл. 197	3	3	5	1	0	0	6	6
Укупан број	30	12	33	9	5	3	42	41

У односу на податке из наведене табеле уочљиво је да је најучесталије кривично дјело силовање, 15 од 42, што чини 35,7% , уз које је и полно насиље над дјететом са 33,3% од укупног броја кривичних дјела, док се у незнатном броју јавља обљуба злоупотребом положаја, процентуално 2,4%. Овакву статистичку разлику у заступљености дјелимично можемо оцијенити да је у настала као посљедица непотпуних података, конкретно недоступности пресуда Округног суда у Бањој Луци, гдје би било очекивано да би ови подаци изгледали другачије у смислу већег броја квалификованих кривичних дјела за која суди исти окружни суд у првом степену. То би била кривична дјела из члана 193, ставови 2 и 3, члана 194, став 2, и члана 195, ставови 2, 3, 4 и 5. Интересантно је приметијети да постоји пресуда за квалификовани облик кривичног дјела силовање у стицају са другим кривичним дјелом извршеним од стране три лица где је судио основни суд у првом степену и укупно седам пресуда за тежи облик кривичних дјела чланове 194 и 195, гдје би требало да суде окружни судови, јер је за наведена кривична дјела могуће изрећи казну затвора у трајању преко десет година (Закон о судовима Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске број 37/2012, 14/2014 - одлука Уставног Суда, 44/2015, 39/2016- одлука Уставног Суда и 100/2017*, члан 30). У погледу стицаја са другим кривичним дјелима, постоје три пресуде од којих

се двије односе на: кривично дјело силовање у стицају са разбојништвом, кривично дјело силовање у стицају са кривичним дјелом неовлашћена производња и промет опојних дрога, и обљуба злоупотребом службеног положаја у стицају са кривичним дјелом искоришћавање дјеце и малољетних лица за порнографију. Такође, и из ових података је видљиво да су за ова кривична дјела требало да буду надлежни окружни судови. У ова три случаја стицаја са другим кривичним делима појављују се и извршиоци који су у саучесништву са другим лицима, као и два случаја гдје су извршиоци у односу са извршилаца суђени за исто кривично дјело, члан 194, став 2, па имамо укупно 5 случајева саучесништва. Битно је додати да је од наведених 5 кривичних дјела која су извршена у саучесништву, један предмет за једно кривично дјело које су извршила два извршиоца, члан 196 КЗ РС, а остали предмети су они гдје су вођени одвојени поступци за кривично дјело.

ПРИРОДА ОДНОСА ИМЕЂУ ИЗВРШИОЦА И ЖРТВЕ

У овом дијелу рада смо приказали дио резултата нашег свеукупног истраживања у изради докторске дисертације, а то је природа односа извршиоца и жртве предметних кривичних дјела из узорка пресуда судова у надлежности Окружног суда у Бањој Луци.

Анализу природе односа између извршилаца и жртава предметних кривичних дјела смо посматрали тако да смо категорисали опште податке да ли се жртва и извршилац познају од раније, а затим и која је природа њиховог познанства кроз категорије: пријатељи, комшије, браћа и сестре, родитељи и деца, даља родбина, радне колеге, наставник и ученик, подређен однос (проистекао из повлаштеног положаја једне у односу на другу особу) и непознати подаци. Све наведене категорије смо посматрали укупно, као и у односу на поједина предметна кривична дјела предмета из узорка.

Табела број 3

Назив кривичног дјела	Број извршилаца	Извршилац и жртва су се познавали прије извршења кривичног дјела			Природа односа извршиоца и жртве								
		Да	Не	Непознати подаци	Пријатељи	Комшије	Браћа	Родитељи и дјеца	Даља родбина	Радне, школске и др. колеге	Наставник и ученик	Подређен или службени однос	Непознати подаци
Силовање, чл. 193	14	12	2	0	1	4	0	0	2	0	0	1	4
Обљуба над немоћним лицем, чл. 194	6	6	0	0	0	4	0	0	0	2	0	0	0
Полно насиље над дјететом, чл. 195	14	14	0	0	0	4	3	0	0	0	0	1	6
Обљуба злоупотребом положаја, чл. 196	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Задовољење полних страсти пред другим, чл. 197	6	4	1	1	0	2	0	0	0	0	0	0	2
Укупан број	42	38	3	1	1	14	3	0	2	2	0	4	12

Из табеле број 3 подаци показују да је однос у највећем броју случајева такав да се извршилац и жртва међусобно познају. Само у једном предмету нема података о односу познанства извршиоца и жртве, у 38 случајева се познају, а у 3 случаја се извршилац и жртва не познају што процентуално, у односу на укупан број извршилаца где имамо податке, износи 92,7% наспрам 7,3% у корист ранијег познанства извршиоца и жртве. Гледано у односу на врсту кривичних дјела, код силовања имамо податке за два извршиоца који нису познавала жртву и 12 оних који јесу. Код задовољења полних страсти пред другим имамо један непознат податак, једног извршиоца који не познаје жртву и 4 извршиоца који познају жртву. Код свих осталих кривичних дјела извршилац и жртва су се познавали. Када посматрамо конкретно природу односа извршиоца и жртве у оним случајевима гдје се они међусобно познају (38) у односу на поједина кривична дјела, уочавамо да су код кривичног дјела силовање најчешћи комшијски односи, 4 од 12 случајева гдје се познају од раније, или 33%,

затим два случаја даље родбине, 1 случај пријатељског односа, један случај из подређеног или службеног односа, а за 4 случаја се извршилац и жртва познају али из предмета није видљиво која је конкретно природа њихових односа. Код обљубе над немоћним лицем, са 4 случаја доминирају комшијски односи, а два су односи радних, школских и др. колега. Слично, код полног насиља над дјететом су најзаступљенији комшијски односи у 4 случаја, 3 су односи међу браћом, 1 је однос жртве гдје је у подређеном положају у односу на извршиоца и 6 непознатих података. За два извршиоца кривичног дјела обљуба злоупотребом положаја, очекивано, природа односа јесте управо положај подређености жртве у односу на извршиоце.⁴ Извршиоци кривичног дјела задовољење полних страсти пред другим су у два случаја у комшијским односима са жртвама, а у два случаја су непознати подаци. Из наведеног се да примијетити да се у предметима бањалучких судова жртва и извршилац у врло великом броју случајева међусобно познају прије, односно за вријеме извршења кривичних дјела (процентуално 92,7%) што сматрамо специфичним податком. Даље, што се тиче врсте, односно природе односа извршиоца и жртве, највећи број је комшијских односа – 14 од укупно 26 међусобних односа гдје су познати подаци о њиховој природи. У односу на наведене податке, више од половине извршилаца су из блиског окружења жртва, њихове комшије.

ЗАКЉУЧАК

Посматрајући резултате нашег истраживања, дошли смо до неколико интересантних запажања која побуђују пажњу. Прије свега, број пресуда из узорка, а узимајући у обзир и оне пресуде које нисмо добили од три суда, односно испод 10 % таквих пресуда, указује на учесталост ових кривичних дјела у обиму – приближно једно кривично дјело на један мјесец у години. Поставља се питање да ли то значи да овакав број пресуђених кривичних дјела ове врсте у Републици Српској није забрињавајући, или је постојање макар једног кривичног дјела довољно да изазове реакцију друштва ради његовог спречавања. Резултати надаље показују да бањалучка регија има нешто већи број пресуђених предметних кривичних дјела од осталог дијела у Републици Српској, ако се посматра број становника али та разлика није превелика да би изазвала пажњу. Што се тиче природе односа извршилац – жртва по пресудама судова бањалучке регије, у највећем броју случајева (92,7%) ради се о лицима која су се међу-

⁴ Из пресуде Основног суда у Бањој Луци број 71 0 К 120 967 12 К од дана 28. 1. 2013. године извршилац је радник Центра за социјални рад, а жртва је штићеник Центра.

собно познавала до извршења кривичног дјела. Дакле, жртву треба заштити од потенцијалних извршилаца из њене околине, најалост, комшија, браће, пријатеља, односно оних лица којима је повјерено старање, васпитавање или школовање. Ови резултати показују да извршилац, насупрот увјерењима шире јавности, често није особа која вреба жртву, обично жену, на мрачном или скровитом мјесту, већ да се ради о предатору који је жртви итекако познат. На крају, остављамо резерве код наведених закључака, јер истраживање није употпуњено са подацима оних случајева када имамо непознатог извршиоца кривичног дјела који је органима гоњења остао неоткривен, па је тако изостала и пресуда.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон о слободи приступа информацијама, *Службени гласник Републике Српске број 20/01*.
2. Кривични закон Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске број 49/03*.
3. Закон о судовима Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске број 37/2012, 14/2014 - одлука Уставног Суда, 44/2015, 39/2016- одлука Уставног Суда и 100/2017*.
4. Попис становништва, домаћинстава и станова у Републици Српској 2013. године, Резултати пописа, градови, општине и насељена мјеста, *Републички завод за статистику*, Бања Лука, 2017. године.
5. Пресуда Основног суда у Бањој Луци број 71 0 К 012 268 95 К од дана 22. 11. 2010. године.
6. Пресуда Основног суда у Бањој Луци број 71 0 К 012 011 93 К од дана 30. 11. 2009. године.
7. Пресуда Основног суда у Бањој Луци број 71 0 К 120 967 12 К од дана 28. 1. 2013. године.

PRACTICE OF BANKS OF BANJA LUKA REGION FOR CERTAIN CRIMINAL OFFENSES AGAINST SEXUAL INTEGRITY WITH REFERENCE TO THE NATURE OF THE PERPETRATOR-VICTIM RELATIONSHIP

MA Goran Guska⁵

Abstract: Crimes against sexual integrity in modern society cause great attention and public condemnation, primarily because the victims of these crimes are the most vulnerable categories of society: women, children, the elderly, people with special needs or people with consequences that last a long time and both the victims and their families suffer. This paper, in part, deals with the analysis of the representation of certain crimes against sexual integrity, namely those committed to satisfy sexual passion, and in the second part by the nature of the relationship between perpetrators and victims of these crimes through the analysis of judgments which is part of the emirical research of the author's doctoral dissertation.

Keywords: criminal offense, illicit sexual acts, victim, perpetrator.

⁵ Ministry of internal affairs RS, e-mail: goranguska@gmail.com